

Eğil İlçesi Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi

Ayhan KARAKAŞ

Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Turizm İşletmeciliği, DİYARBAKIR

Özet

Eğil ilçesi Diyarbakır ilinin kültürel ve doğal zenginliği en fazla olan ilçelerinden biridir. Peygamberlerin kabirleri, antik kalesi, baraj gölü sayesinde mesire alanı olarak gününbirlik ziyaret edilebilecek, Diyarbakır iline yakın en güzel doğal mekândır. Turizm, çoğu ülkede düşüşte olan geleneksel sanayileri tamamlamak, izole edilmiş iş alanları ve kırsal kesimi geliştirme aracı ve kırsal sosyo ekonomik gelişme ve yenileşme için etkili bir katalizör olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda Eğil ilçesinin sahip olduğu tarihi ve doğal güzelliklerini ortaya çıkarmak, bu güzelliklerin tanıtımını ve buraya gelecek olan misafirlerin ihtiyaçlarını karşılayabileceği küçük konaklama işletmeleri, baraj gölü çevresinde yiyecek içecek tesisleri ve halka açık mesire alanları ve yöresel ürünlerin tanıtılıp satıldığı alışveriş mekânları oluşturmak önem taşımaktadır. Eğil’de, Dicle Nehrinin, şimdi Dicle baraj gölünün doldurduğu kanyon buranın en kayda değer doğal güzelliklerinin bulunduğu bir mekândır. Eğil Feribot iskelesinden kalkan teknelerle gününbirlik bir taraftan Kralkızı barajına kadar diğer taraftan Dicle-Hani Karayolu köprüsüne, köprüünün kuzeyinde Akdağ eteklerine kadar gidip gelmek mümkün. Bu kısa tur esnasında kanyonun sağlı solu yamaçlarında Güneydoğuda pek de alışık olmadığımız bir manzarayı, yeşil bir bitki örtüsünü, meşe ormanını görmek mümkün. Keza kanyondaki dik kayalıklar özellikle Dağcılık sporu ile uğraşanlara eşsiz fırsatlar sunmaktadır. Tırmanma ve yürüyüşler yapmaya everişli imkânlar sunmaktadır. Yine baraj gölü özellikle su sporları ile uğraşanlar için bulunmaz bakir bir alandır. Bu alanda yüzme, her türlü su sporu yapma, yarışmalar düzenlemeye müsaittir. Özellikle yeterince tanıtılmadığı için inanç turizmi bakımından da yeterli ilgi görmemektedir.

Anahtar Sözcükler: Kırsal Turizm, Eğil, Bölgesel Kalkınma, Turizm Potansiyeli

Assesment of Eğil Rural Tourism Potential

Abstract

Eğil County city of Diyarbakır is one of the counties with the greatest cultural and natural richness. The graves of the prophets, the ancient castle, thanks to the lake as a recreation area can be visited daily, close to the province of Diyarbakır’s most beautiful natural place. Tourism, the traditional industries in decline in most countries to complete, isolated areas of business and rural sector and rural development tool for socio-economic development and innovation is recognized as an effective catalyst. In this context, its historical and natural beauties of the town of Bend down to reveal the beauty of this introduction will come here and meet the needs of the guests’ accommodation in small businesses, food and beverage facilities and a public promenade around the lake areas, and promoted local products are sold is important to create a shopping venues. Eğil’de the Tigris River, the Tigris dam lake is now filled with the natural beauty of the canyon here is a most remarkable place. Bend down to a daily ferry boats from the pier on the other hand, to dam the Tigris-Hani Kralkızı Road bridge, the bridge is possible to go north to the foothills of Akdağ. Provided the southeast slopes of the canyon left during this short tour of a very unusual scene, a green vegetation, able to see the oak forest. Those who work with steep rocky cliffs, especially the sport of mountaineering kanyondaki also offers unique opportunities. Climbing and hiking opportunities in everişli to do. However, especially in the lake for water sports are not dealing with an area untouched. Swimming in this area, making all kinds of water sports activities and competitions are available to edit.

Key Words: Rural Tourism, Eğil, Regional Development, Tourism Potential

1. GİRİŞ

Turizm kalkınma için ihtiyaç duyulan döviz girdisini sağlar. Turizmden elde edilen gelirler, yabancı ülkelere alınan ekonomik yardımlara göre daha çok üstünlüklere sahiptir. Çünkü politik ve ekonomik kısıtlamalardan uzaktır ve herhangi bir baskı aracı olarak kullanılamaz. Diğer yandan turizm, tarımsal ürün ve hammadde ihracatından da çok daha fazla bir üstünlüğe sahiptir. Her şeyden önce, turizm mal ve hizmetlerinin fiyatları, gelişmekte olan ülkenin geleneksel ihracat ürünlerinin fiyatlarına oranla daha çok daha fazla kendi denetimi altındadır. Ayrıca turizm, gelişmekte olan ülkenin

ihracatı için bir çeşitlendirme imkânı yaratır ve döviz gelirlerindeki büyük dalgalanmaları da ortadan kaldırır.

Turizm, düşüşte olan geleneksel sanayileri tamamlamak, izole edilmiş iş alanları ve kırsal kesimi geliştirme aracı haline geldi (MacDonald and Jolliffe, 2003) ve kırsal sosyo ekonomik gelişme ve yenileşme için etkili bir katalizör olarak kabul edilmektedir. Avrupa genelinde, özellikle, turizm periferik kırsal alanlarda karşı karşıya olunan sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde yaygın olarak teşvik edilmiştir. Bu sorunlar geleneksel tarım endüstrilerinin düşüşü ile ilgilidir (Sharpley, 2002:232). Balıkçılık ve tarım gibi geleneksel

sanayilerin düşüşte olduğu yerlerde turizm çoğu zaman iş alanları oluşturmakta ve yaşam standartlarını artırmakta yardımcı olmaktadır (Fleischer and Felsentein, 2000).

Kırsal turizm geliştirme programları başka yerlerde Avrupa ile aynı ölçüde olmasa da giderek daha belirgin hale gelmektedir. Amerika’da örneğin 30 eyalet kırsal alanları hedef alan turizm politikaları geliştirirken bunlardan sadece 14’ü kırsal turizmi kalkınma planlarına dahil etmiştir (Lulolf vd., 1994). Kırsal turizmin genel ve yaygın gelişimsel ve canlandırıcı rolü, destinasyon bölgelerinde kitle, paket tipi turizme karşı alternatif olarak giderek teşvik ediliyor (Getz, 1998). Çoğu ülkede kırsal turizm, önemli teşvik ve destek ve bazı durumlarda doğrudan mali yardım almıştır (Fleischer and Pizam, 1997). Kırsal ekonomilerin gelirinin önemli bir kaynağını temsil eden kırsal turizm, genel turizm pazarının büyüyen ve değerli bir sektörü olarak görülmektedir (Hummelbruner and Miglbauer, 1994).

Turizm sektörünün, bölgesel kalkınma ve kaynakların etkin kullanımı konusunda büyük bir yeri ve önemi vardır. Özellikle bölgelerarası dengesizliğin giderilmesinde turizm sektörü, tarım ve sanayide yeterli kaynak ve gelişme imkanına sahip olmayan ama zengin bir turistik arz verilerine sahip bölgelerin, planlı ve etkin bir turizm politikaları uygulamaları sonucunda turistik yönden dengeli bir şekilde kalkınma sağlayacaktır (Braden and Wiener, 1980:37).

Türkiye gelişmekte olan bir ülke olduğu için yatırıma tahsis edilen kaynaklar da sınırlı kalmaktadır. Kaynakların sınırlı olması, yatırımlarında seçici olmasına yol açmakta ve yatırımlar, iç getiri oranı yüksek olan sektörleri tercih etmekte ve bu sektörlerin belli bölgelerde yoğunlaşması bölgeler arası dengesizliğe yol açmaktadır. Sanayileşme imkânına sahip olmayan bölgelerimizin gelişmesi ve kalkınması da bu bölgelerin sahip olduğu turistik arz olanaklarının değerlendirilmesiyle mümkündür (Çeken, 2003:148).

Eko turizm, yeşil turizm, sorumlu turizm, doğa turizmi ve sürdürülebilir turizm gibi turizm türlerine günümüzde yoğun bir yönelim olduğu bilinmektedir. Küresel anlamda turizm sektöründe ortaya çıkan bu eğilimde; turistlere farklı alternatifler sunabilmek, daha geniş bir mekânı turizme kazandırmak ve daha da önemlisi turizm sezonunu uzatarak daha fazla gelir elde etme isteği önemli bir yer tutar. Buna karşın böyle bir yaklaşımın kültürel ve doğal çevreye duyarlı bir turizm politikasını da içermesi gerektiği unutulmamalıdır. Konuya bu açıdan bakıldığında, dünyamızın ve insanlığın ortak geleceği açısından, üzerinde en fazla durulması gereken husus bu olmalıdır. Ancak çevreye ve etnik gruplara duyarlı turizm hareketinin özellikle geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde revaçta olması dikkat çekicidir. Doğal çevrenin buralarda daha az bozulmuş olduğu görüşü, pek de doğru değildir. İşte bu noktada, turizmin küreselleşmeyi kolaylaştıran bir aktiviteler bütünü olduğu hatırlanmalıdır. Turistik hareketlere bağlı

olarak dünyanın hemen her tarafında büyük benzeşmeler ortaya çıkmakta ve hatta bazı ülkelerin ekonomileri büyük oranda turizme dayanmaktadır. Kuşkusuz bu yaklaşım tarzı, küresel ekonomilerin etkinlik alanını genişlettiği gibi az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için de farklı sorunları gündeme getirmektedir. Doğal ve kültürel bozulma yanında kırılğan bir ekonomik yapı belli başlı olumsuzluklar olarak dikkati çeker. Bilindiği üzere turizm, risk etmeni yüksek bir sektördür. Bu sektör savaş, deprem, terör ve yüksek enflasyon gibi değişik olaylardan kolaylıkla etkilenebilir. Bu özelliği turizmi güvenilir bir sektör yapmaktadır (Taner, 2003: 34). Tüm bu açıklamalar turizm faaliyetine karşı olmamız gerektirmez. Ancak bilimsel bir plânlama yapılmadığı takdirde turistik kaynakların tüketildiği, doğal/kültürel çevrenin bozulduğu ve yerel unsurların dönüşüme/benzeşmeye uğradığı bir ortamla karşılaşılması kaçınılmazdır.

Kırsal turizm; kırsal kültür, doğal çevre ve tarımla bütünleşen, ayrıca diğer turizm türleriyle de son derece kolay uyum sağlayabilen bir turizm türüdür.

Amacı tarımsal ya da yerel değerlerle iç içe bulunarak hoşça zaman geçirmek olan turistlere, beklentileri doğrultusunda konaklama, yiyecek içecek ve diğer hizmetleri veren küçük ölçekli işletmelerin yer aldığı küçük yerleşimlerde gerçekleştirilen faaliyetler bütünüdür (EC, 1999:151). Turistin talepleri, doğa, çevre ve yerel kültürleri tanımadır.

Kırsal turizm kavramında kırsalın içerdiği anlam, ülkemizde doğrudan “kırsal alanlar” olarak algılandığından, yayla turizmi, av turizmi, mağara turizmi, eko turizm ve Açık hava doğa sporları kırsal turizm ile aynı tutulmaktadır. Yanlış olmamakla birlikte, kırsal turizmde esas amaç bir köyde, bir çiftlikte, bir dağ evinde vb.de konaklayarak, kırsal kültürle tanışarak ve kaynaşarak bir tatil geçirmek olduğundan, aralarında amaç ve etkinlikler bakımından bazı farkların olduğu da bir gerçektir. Türkiye’de son yıllarda turistik kıyı merkezleri ve büyük kentlerin çevresindeki köyler, antik kentlerin yakınlarındaki kırsal yerleşmeler, yol kenarlarındaki köyler, kasabalar, turizme artık yabancı değillerdir. Kır lokantaları ve alışveriş sergileri, hatta balık çiftlikleri ve kırsal yollar, turistlerle veya günübirlikçilerle tanışmışlardır. Bireysel geziler yanında, bu tür yerlere ya da onların içinde bulunduğu kırsal alanlara seyahat acenteleri tarafından günlük geziler düzenlenmektedir (Soykan, 2001).

Kırsal turizm; genellikle boş vakit geçirme, rekreasyon ve çok az iş amaçlı, aynı ülke veya farklı ülkelerin şehirlili insanların kırsal alanları kullanımını içerir. Kırsal turizm, turistin devamlı ikamet ettiği evinden kilometrelerce uzaktaki bir ülkede uzun bir tatil yada birkaç dakikalık uzaklıktaki kırsal alanda öğleden sonra gezisi şeklinde olabilir. Bu tatiller aktif yada pasif, şehir yakınında olma yada turda olma, kültür veya relaks olma, spor aktivitesi gibi fiziksel memnuniyet amaçlı

olma yada aile ve akrabaları ziyaret gibi duygusal amaçlı olabilir (Swarbrooke, 1997:35)

Soykan'a göre kırsal turizm ile aynı veya yakın anlama gelen, tarım turizmi, köy turizmi ve çiftlik turizmidir.

Kösebalaban (1996:146)'a göre kırsal turizm, yalnızca çiftlik yönelimli bir turizm türü değildir. Çiftlik turizminin yanında çevresel ve doğa turizminin gerektirdiği bazı özel ilgi alanlarını da içeren çok yönlü karmaşık bir faaliyettir. Yürüyüş, tırmanma, at binme, macera, spor, sağlık, avcılık, balıkçılık, eğitsel, sanatsal, tarihsel ve bazı bölgelere yönelik etnik özellikli turizm gibi bu özel tiplerin yanı sıra genel amaçlarla yapılan kırsal turizm faaliyetleri de vardır. Burada amaç sessiz, sakin ve dinlendirici bir ortamı yakalayabilmektir.

OECD, Turizm Strategies and Rural Development (1994:16-17) kaynağına göre kırsal tabanlı tatiller; yürüyüş, tırmanış, macera tatilleri, kano-rafting, çim kaynağı, kuş gözlemciliği, fotoğraf çekme gibi doğa çalışmaları, avcılık, bisiklet turları, at binme, kırsal miras çalışmaları, kır manzarası izleme, küçük köy/kasaba turları, Küçük ölçekli konferanslar, kırsal festivaller, nehir ve göl balıkçılığı, orienteering gibi kırsal alan gerektiren sporlar sayılır.

Türkiye'de kırsal alanlarda turizmin, ekonominin verimli bir sektörü olarak geliştirilmesi isteniyorsa, girilen çabalar arasında koordinasyon olmalıdır. Kırsal ekonominin gelişmesi ancak, devlet mahalli idareler ve halkın işbirliğiyle sağlanabilir. Turistik talebin faktörlerini tanıyabilmek, talebi etkileyecek çeşitli yönelimleri kavrayabilmek ve arz verileri ile hizmetleri bunlara uyarlayabilmek için araştırmaların sürekli olması gerekmektedir. Alışkanlıklardaki değişiklikler veya halkın gereksinimlerine daha uygun düşen yeni turistik arzın ortaya konması gibi değişiklikler yakından izlenmelidir. Turizme katılma ve bir kontrol sistemi oluşturma ve turistik donatımın mülkiyeti genellikle yörede yaşayanlara ait olmalıdır. Yöresel ürünler sunan ticari kuruluşlar, turizm ve rekreasyon merkezlerinin hemen yanına kurulmalı ve turistik çekiciliklere paralel olarak gelişmesi sağlanmalıdır. Alınacak önlemler, gerekli bütün araçlarla desteklenerek kırsal yaşam düzeyinin yükselmesine yardımcı olmalıdır. Genel olarak, temel yatırımlara katılan otel, motel, restoran gibi tesislere sahip yöresel kooperatifler kurulmalı ve var olanlar desteklenmelidir. Yatırıma yönelecek gerçek ve tüzel kişilere gerekli teşvikler sağlanmalıdır. Eğitim ve uygulama programları sadece turistik amaçlı değil, kırsal alanların temel uğraşısı olan, tarıma da yönelik olmalıdır. Böylece, halkın daha çok ilgisi çekilebilecek ve daha geniş katılım sağlanabilecektir. Turizm ve rekreasyon projelerinin ortaya konularak ve finanse edilmesi ile ilgili örgütler arasında her türlü karmaşa ve yetki çatışmasını önleyecek iyi bir koordinasyonun sağlanmasına dikkat edilmelidir (İnce, 2000:75).

Kırsal turizm doğanın korunması yanı sıra, kırsal kalkınmaya katkıda bulunma, köylülere ek gelir sağlama,

doğal kültürel mirasın restore edilerek yaşatılmasını sağlamada etkilidir (Ahipaşaoğlu ve Çeltik, 2006:147).

Kırsal yürüyüş yolları (yaya-bisiklet-atlı binicilik) ve tur güzergâhlarının üzerine kır pansiyonları, kendin pişir kendin ye üniteleri ve kampinglerin kurularak, kırsal ürünlerin; yöreye özgü hayvansal (peynir, yağ, yoğurt, çökelek, bal vs.), bitkisel (üzüm yaprağı, kuşburnu, şarap, çemen, pekmez, salça vb) el sanatları (bakır, yazma, boyama vb) ve yöresel yemeklerin sergilenmesi ve satılması sağlanmalıdır (Ahipaşaoğlu, Çeltik, 2006:147).

Yoğun iş ortamından ve kent yaşantısından uzaklaşmak üzere insanların kırsal alanlara doğru, alternatif turizm faaliyetlerine katıldıkları görülmektedir. Kırsal alanlarda turizmin gelişmesi sonucu yeni iş olanakları doğmakta, hizmet sektörünün gelişmesine katkı sağlamakta bu ise kente göçü yavaşlatmaktadır (Özçatalbaş, 2011).

Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için temel şartlardan bir tanesi dış satımın artırılmasıdır. Bu ülkelerde ekonomik gelişme ve çağdaşlaşma için geleneksel tarım ekonomisinden endüstriyel ekonomiye geçiş bir zorunluluktur. Ancak böylesine bir değişim büyük bir miktarda; sermaye, yabancı döviz kazancı ya da dış borçlanmayla mümkün olmaktadır. Bu durum endüstriyelleşme için gerekli finansman kaynaklarını yaratma amacıyla ülke yöneticilerini turizm sektörüne yönlendirmektedir (İçöz ve Kozak, 1998:159).

Türkiye'nin tabii güzelliklere ve tarihi zenginliklere sahip bölgeleri; genellikle sanayileşmenin hız kazandığı bölgelerin dışında, sahillerde, dağ yamaçlarında, arkeolojik kazaların bulunduğu yerlerde veya göl kenarlarında bulunmaktadır. Turizm endüstrisinin ana hammaddesini, tabiatın ve iklimin oluşturduğu tarih, folklor, uygarlık ve kültürün işlediği bir değerler bütünü teşkil etmektedir. Türkiye coğrafi yapısından dolayı birçok kültüre ev sahipliği olan bir ülkedir. Bu özelliğinden dolayı sanayileşmenin olmadığı bölgelerde turizm endüstrisine rastlamak mümkündür. Türkiye'deki bu zenginlikler sadece bu sayede işlenebilmekte ve milli geliri arttıracak bir ekonomik değer haline gelebilmektedir. Ekonomik yönden az gelişmiş bölgelerimiz, otel işletmeleri, yiyecek-içecek işletmeleri, tatil köyleri, moteller, seyahat işletmeleri ve sektörü doğrudan ve dolaylı olarak ilgilendiren (hediyelik eşya satan yerler, dericiler, kuyumcular, manav, süpermarketler vb) diğer işletmeler aracılığıyla turizmden elde ettikleri gelirlerle ekonomik gelişmelerini destekleyebilmektedirler (Çeken, 2003:148).

Kitle turizmine alternatif olarak düşünülen alternatif turizmde, grup tüketim karşısında bireysel turları ön planda tutulmakta, büyük konaklama tesisleri yerine küçük ve orta boy işletmelerin seçimi öngörülmektedir. Bu anlayış doğrultusunda turistlerin konaklama ihtiyaçları, yerel ve kültürel öğelerin esas alındığı bir tarzda döşenmiş küçük konaklama birimlerinde gerçekleşmekte, seyahatte charter yerine, tarifeli seferler veya kara, hava, deniz ulaşım araçlarının birbirine alternatif olarak kullanılacağı

bir durum söz konusu olmaktadır (Küçükbaşlan, 2007:96). Bramwell and Lane (1994) kırsal turizm faaliyetleri olarak çiftlik, doğa, macera, spor, sağlık, eğitim, sanat, eski eserler ve Pedford (1996) bunlara ilaveten; yöresel giysiler ve folklor, yöresel ve ailesel gelenekler, değerler, inançlar ve halk mirasını saymaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada Eğil ilçesinde yer alan kültürel ve doğal turistik arz verilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda Eğil ilçesi ile ilgili literatür taranmış ve Eğil ilçesinin turizm potansiyelinin ortaya çıkarılması ve mevcut durumunun belirlenmesi için saha gezisi yapılmıştır. Çalışmanın sonuç ve öneriler kısmında Eğil ilçesi ile ilgili yapılmakta olan turizm projeleri ve gelecek için yapılması gerekenler belirtilmiştir.

3. EĞİL İLÇESİ İLE İLGİLİ BİLGİLER

3.1. Eğil'in Demografik ve Coğrafi Yapısı

İlçenin 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre nüfusu toplam 21.724'tür. Bu nüfusun 4730'u İlçe merkezinde 16.994'ü köylerde yaşamaktadır.

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, Diyarbakır iline bağlı ve 52 km uzaklıkta; güneyinde il merkezi, kuzeyinde Dicle, doğusunda Kocaköy, batısında Ergani ilçeleri bulunan kayalık ve kısmen düzlük arazide, 450 Km² bir alana yerleşmiştir. Maden ve Dipni çayları derin vadilerle ilçeye gelip birleşerek Dicle Nehri meydana getirmektedirler. İlçe merkezinin denizden yüksekliği 825 metredir. Güneydoğu Anadolu iklimini andırmakla beraber çok az farklılıklarla, Doğu Anadolu iklimini de hatırlatmaktadır. 1987 yılında kurulan ilçe, 1988 yılında teşkilat olarak faaliyete geçmiştir. 24 köy ve 26 mezradan oluşmaktadır (Gündüz ve Cengiz, 2011).

3.2. Eğil Tarihi

Eğil ilçesi, tarih öncesi dönemlerden başlayıp, pek çok medeniyetlere beşiklik etmiştir. Orta Paleolitik Çağda (MÖ 20.000-15.000) açık hava yerleşmelerinin olduğu, 1946 yılında bu bölgede yapılan basit kazılardan anlaşılmaktadır. Sonraki dönemlerde insanların daha çok mağaralarda kaldıkları toplayıcılık ve avcılığın geçimi sağlamada yegâne yol olduğu bilinmektedir (Eğil Kaymakamlığı, 2011).

Eğil'deki birçok mağaranın "Ortataş" çağından kalmış olduğu anlaşılmaktadır. Beysanoğlu eserinde; Eğil'i de içine alan kuzey bölgesinin adının Sophane olduğunu ifade etmektedir. Eğil; çeşitli medeniyet ve dönemlerde değişik adlarla anılmıştır. Urartular; Supani veya Supa, Romalılar döneminde; Arkochthiokerta, Artagigarta, Bizanslılar Döneminde; Banaz, Babilon, Phourion daha sonra da İngila adını vermişler. Eğil Bölgesi İngilen/İngiline, Encil, Geil, Ekle, Agel adları şeklinde geçer. Eğil'in adı Evliya Çelebi Seyahatnamesinde "Gel" biçiminde geçmektedir. Bölgede yaşayan insanların bir bölümü,

bugün hala "Gel" biçiminde, diğer bir bölümü de "Ekle" biçiminde kullanılmaktadır. Şeref Han'ın Şerefname adlı eserinde, Eğil'le ilgili şöyle bir bilgi mevcuttur. "Bu Eğil, eğik bir kemer üzerinde kurulmuş, sağlam bir kaledir ve o kadar yüksektir ki; ona bakan herkese korku ve vehim hâkim olur. Halkın ağızında ve dilinde dolaşan söylentiye göre, "Allah'ın velilerinden biri oradan geçerken o kemere işaret edip Türkçe olarak 'Eğil' demiş bunun üzerine kemer Allah'ın izniyle eğilmiş ve eğik bir durum olmuştur" (Eğil Kaymakamlığı, 2011).

Bugünkü "Eğil" ismi bu olaydan sonra "Eğil" olarak değişmiş olabilir. Eğil, MÖ 3500-1260 yılları arasında Subarular, Huriler, Mitanniler'in egemenliğinde kalmıştır. Asur Krallarından I. Adad-Nirari (MÖ 1310-1281)'nin Mitanni ülkesine saldırarak, Mitanni Kralı I. Sattura ile oğlu Vasatta'yı yendiğini Asur tabletlerinde belirtilmiştir. (Beysanoğlu) Asurlular, 1260-606 yılları arasında bu bölgede uzun süre egemenliklerini sürdürmüşlerdir. Eğil Kalesi bu dönemlerde yapılmış olabilir (Eğil Kaymakamlığı, 2011).

3.3. Eğil ve Bölgede Hüküm Sürmüş Devletler ve Medeniyetler

Urartular	: MÖ 775-736
Medler	: MÖ 625-550
Persler	: MÖ 550-331
Büyük İskender	: MÖ 331-323
Slevoklar	: MÖ 323-140
Partlar	: MÖ 140-85
Büyük Tigran	: MÖ 85-69
Roma-Bizans	: MÖ 69-MS 650

MS 350 yıllarında, Eğil'den Harput ve Dersim'e kadar olan bölge, II. Şapur olarak adlandırılan kral tarafından yağma edilmiştir. Eğil Kalesi'ne girilerek burada bulunan Ermeni ve Sup krallarının mezarları açılmış ve hazineler ele geçirilmiş, Asur Kral Mezarları da büyük ölçüde tahrip edilmiştir.

Ermeniler:661-750

Abbassiler: 750-869 Diyarbakır (Amid) 639 tarihinde İslam orduları tarafından fethedilmiştir. Eğil ise İyaz'ın görevlendirmiş olduğu Numan B. Marife tarafından ele geçirilmiştir.

Eğil Beyliğini 1030-1085 yıllarında kuran Pir Mansur oğlu Pir Bedir'dir.

Bizanslılar II. Kez	908-1030
Büyük Selçuklular	1085-1093
Nisanoğulları	1157-1169
Timur	1394-1401
Akkoyunlular	1401-1507
Safeviler	1507-1515
Osmanlılar	1515

3.4. Eğil Tarihi Eserleri

3.4.1. Eğil Asur Kalesi: Asurlular zamanında yapıldığı tahmin edilen kalenin ilginç bir yapısı vardır. Yekpare bir kaya zemin üzerine oturtulmuş olup üç tarafı

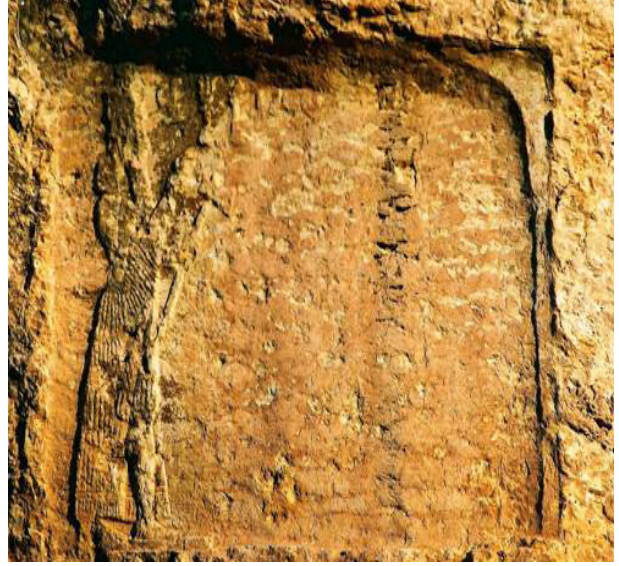
Resim 1: Asur Kalesi

derin vadilerle çevrili, öteki tarafı da oyularak, stratejisi önemli bir yapıya kavuşturulmuştur. Kalenin etrafı bugün dahi varlığını koruyan surlarla çevrilmiştir. O günün silahları göz önüne alındığında kolay fethedilebilecek bir türden olmadığı anlaşılmaktadır. Kalenin büyüklüğü 3 futbol sahasından da büyük olup, iç kısmı kısmen boş olup zamanında depo ve sığınak olarak kullanılmıştır. Eğilli Yuhanna'nın "Kilise Tarihi" adlı eserinin II. Cildinde; Hunlar ile Doğu Roma (Bizans) arasında geçen savaşlarda gerek halkın, gerekse de askerlerin Eğil Kalesi'ne sığınmış olduklarını ifade edilmektedir.

Kalenin üzerinde irili ufaklı yüz dolayında kuyu kazılmış ve bu kuyulardan çeşitli şekillerde yararlanılmıştır. Kayalar oyularak bugün için bilinen ve görülen 4 tünel kazılarak kaleden metrelerce uzaklıktaki vadilerde bulunan hamam, Dicle Nehri yatağına ve sıkışık anlarında düşmana görünmeden yer altından kaçarak güvenli yerlere varmak için tüneller bulunmaktadır. Eğil Kalesi'nin batı-ön kısmında, uzun çivi yazısı ile birlikte bir Asur Kralının figürü bulunur. Yazı tamamen okunamıyorsa da kolayca takip edilebilir. Yazı ve figür ikindiden sonra, güneşli günlerde net görülebilir.

Eğil Kalesinde bulunan çivi yazısının bir kral figürü ile birlikte bulunmuş olması, kral figürü ve çivi yazısının Asurlulara ait olduğu görüşünü güçlü kılmaktadır. Marguat, kral figürünün büyük bir ihtimalle, Dicle'nin kaynağındaki III. Salmanassar'a ait olan figürüyle aynı olduğunu görüşünü güçlü kılmaktadır. Figürle ilgili Beysanoğlu şöyle bir bilgi aktarmaktadır: "Stelde Asur Krallarının hep bilinen bütün kök çizgilerini toparlanmıştır. Boyundan asılı, sol el sapına konulmuş, belden dışarı az çıkan ve böyle büyük sakal, sanma o hep oyalı gibi duran giyim. Önünde bir kitabe, yüzü doğuya dönük, sağ elinde ikizli bir balta tutmaktadır (Gündüz ve Cengiz, 2011).

3.4.2. Amini Kalesi: Bu kale Eğil ilçe merkezine 4-5 km. uzaklıkta Dicle Nehri'nin iki kolunun (Bırkleyn ve Akdağ'dan gelen kol ile Maden'den gelen kolun) birleştiği noktada yüksekçe bir kayanın üzerinde inşa edilmiş bir kaledir. Kalenin üç tarafı yüksek ve aşılması

Resim 2: Asur Kalesi Steli

güç kayadır. Bir tarafından bir tek giriş kapısı vardır. Kaleden Dicle Nehri'ne inen bir yolu vardır. Bazı Asur-Süryani kaynaklarında Yamani Kalesi, Zışat Kalesi olarak anılan kalenin bu kale olduğu söylenmektedir. Eğilli tarihçi Yuşea M.S. 502 yılında bu kalenin İran Hükümdarı II. Şapur tarafından alınıp ahalisinin kılıçtan geçirildiğini, kalenin yıktırıldığını ve bir daha insanla meskun olmadığını yazmaktadır.

3.4.3. Selman Kalesi (Cibeb Kalesi): Kalenin kim tarafından ve ne zaman yaptırıldığı kesin olarak belli değildir. Kale, Eğil'in güneyinde, ilçe merkezinden 10 km. uzaklıkta Dicle Nehri'nin kenarında nehre hakim bir tepede kurulmuştur. Şevket Beysanoğlu, kalenin İranlılar tarafından yapıldığının muhtemel olduğunu yazmaktadır. Ancak kale, yapı stili bakımından Eğil kalesi ile benzerlikler göstermektedir. Kalenin bir tarafı ana dağdan kayalar kesilmek suretiyle ayrılmıştır. Kale civarındaki insan eli ile kazılmış yüzlerce mağara kalenin ve çevresindeki yerleşimlerin daha eski tarih öncesi çağlara dayandığını göstermektedir. Asur-Süryani

Resim 3: Amini Kalesi

Resim 4: Selman Kalesi

Kaynaklarında “Cebabira” Kalesi olarak geçen kalenin de bu kale olması gerekir. Halk arasında bu kale Cıbeb Kalesi olarak adlandırılmaktadır.

3.4.4. Baykuş Kalesi: Eğil Kalesi'nin takriben 1500 metre güneyinde Dicle Nehri'nin kenarında yüksekçe bir tepe üzerinde bulunan bir kaledir. Halk arasında “Kela Kundi” olarak bilinmektedir. Kale üzerindeki yıkık binaların temeli seçilebilmektedir. Kalenin ne zaman ve kim tarafından yapıldığına dair elimizde kaynak bulunmamaktadır.

3.4.5. Asur Kral Kaya Mezarları: Eğil'in en güzide tarihi eserleri arasında olan Asur Kral Kaya Mezarları, II. Şapur tarafından yağmalanmasına rağmen, zamana karşı koyarak asırlardan beri dimdik durmaktadır. Asur hükümdar mezarları ve çevresindeki mağaralar silsilesi kalenin kuzeydoğusunda, Dicle Barajı'nın kıyısında bulunmaktadır. Kayalar oyularak Mısır Ehamları şeklinde inşa edilmiştir. Asur hükümdar kaya mezarlarının doğu tabanında bir tünel bulunmaktadır. Tünelin kısmen

Resim 5: Asur Kral Kaya Mezarları

Resim 6: Yapay Mağaralar

dolmasından dolayı kapalı durumdadır. Muhtemelen tünel, sığınak veya yer altı barınma yerlerine gitmektedir. Kaya mezarlarının kuzey iç kısmında çizgi şeklinde bir figür bulunmaktadır (Gündüz ve Cengiz, 2011).

3.4.6. Kayalardan Yapay Mağaralar: Oyma (yapay) mağaraların çoğu, baraj gölü altında kalan “Deran” denilen bölgede bulunur. Su seviyesinden kurtulan mağaralar görülebilir. Deran Bölgesindeki mağaralar; kayalara cadde açılarak, caddenin sağ ve soluna yüzlerce mağara kazılarak bir şaheser meydana getirmişler.

Resim 7: Kaya Mezarları

3.5. Hamamlar

İlçede; biri Deran Bölgesinde, biri Tekke Mahallesi'nde biri de eski Kale Mahallesi'nde olmak üzere üç tane tarihi hamam bulunmaktadır. Kaleden Deran Bölgesindeki hamama gizli yer altı tüneli kazılmış olup bugün için tünelin sadece ağız kısmı erozyonla dolmuştur. Tekke ve Deran hamamları, baraj gölü altında kalmıştır. Su seviyesi 6-7 metre düştüğünde Deran Hamamı görülebilir. Eski Kale Mahallesi'ndeki hamam duvarları, sağlam olup tavanı çökmüştür.

3.5.1. Tekke Hamamı: Eğil'in Tekke mahallesi'nde, Dicle Nehri kenarındaki "İni hasa" adı ile anılan su kaynağının 100 metre kadar güneyindedir. Soyunma kısmı ve külhan dışındaki kesimlerin düzeni zorlukla seçilebilmektedir. Çöken kubbe ve tonozlar mekânı tamamen doldurmuştur. Doğu duvarı sağlam kalmıştır. Duvar dıştan gözenekli düzgün kesme taşlarla kaplanmıştır.

Soyunma kısmının batı duvarına bitişik, neye yaradığı anlaşılmayan tonozlu bir mekân vardır. Bu tonoz içine açılan bir kapıdan soyunma kısmına girilmektedir. Bir kenarı 6 m uzunluğunda kare bir mekân olan soyunma kısmı izlerden anlaşılacağı üzere bir kubbe ile örtülmüş. Kırmızı taşlarla inşa edilmiş duvarların her birinde, üçer geniş niş görülmektedir. Köşelerde, kubbe yuvarlağına geçişi sağlayan trompları çerçeveleyen kırık kemerler yontulmuş bazalt taşındandır.

Soyunma kısmının kuzey duvarındaki üç nişten ortadakinin içine açılan bir kapıdan ılıklığa geçilmektir. Bu kesimi molozlar doldurduğundan kapının yeri tayin edilememektedir. Köşelerde görülebilen pandantif izlerine bakılırsa ılıkılık, birbirinden takviye kemerleri ile ayrılmış üç küçük kubbe ile örtülmüştü. Soyunma kısmı, ılıkılık ve sıcaklığın oluşturduğu eksen üzerinde yer almadığından, ılıkılık ile soyunma kısmının bağlantısını sağlayan kapı, batıdaki 1 numaralı kubbe altına açılıyor olmalıydı.

Sıcaklığın dört eyvanlı bir plana sahip olduğu ana hatları ile seçilebilmektedir. Köşelerde küçük halvet hücreleri ile klasik düzeni tekrar eden plan şemasında dikkat çeken husus, batıdaki eyvanda görülen çıkıntıdır. Hangi amaçla yapıldığı tahmin edemediğimiz bu çıkıntının izleri halen görülebilmektedir. Doğu -batı yönlü kırık kemerli bir tonozla örtülü olan külhan hamamın nispeten sağlam kalabilmiş tek kesimidir. Kuzey ve Güney duvarlarında açılan gediklere rağmen tonozu ayakta kalabilmiştir. Yapı çok harap durumdadır. Verdiğimiz plan bir anlamda kroki, bir anlamda da kuramsal bir plandır. Özellikle sıcaklık ve ılıklığın düzeni kesin olarak saptanamamaktadır. Bu hamam da "haçvari tonozlu ve köşe hücreli "tipe dâhil hamamlardandır. Boyutları mütevazı ölçülerde olmakla birlikte, mekânları dağılımı dengelidir. Bu hamam da Dicle Baraj Gölü suları altında kalmıştır (Gündüz ve Cengiz, 2011).

Resim 8: Deran Hamamı

3.5.2. Deran Hamamı: Eğil ilçe merkezinde Eğil Kalesinin güneyinde kale ile Nebi Harun tepesini bir birinden ayıran vadinin içindedir. Dikdörtgen yapılı kubbeli, Kırmızı tuğladan yapılmış tarihi bir hamamdır. Suyunu "İni cer"(Aşağı çeşme ya da Ermeni Çeşmesi adı ile bilinen pınar)adlı pınardan sağlamaktadır. Eğil Kalesinden bu hamama basamaklı gizli bir geçit ile inilmektedir. Geçit molozlarla dolmuş kullanılamaz vaziyettedir. Hamam 1900'lü yılların başına kadar faal iken sonradan terk edilmiştir. Ne yazık ki bu tarihi hamamda Dicle Barajı gölünün suları altında kalmıştır. Baraj suyunun azalması ile zaman, zaman Sülieti göl yüzeyine çıkmaktadır (Gündüz ve Cengiz, 2011).

3.5.3. Kale Hamamı: Hamamın kim tarafından ve hangi tarihte yapıldığı bilinmemektedir. Ancak 18.yüzyıla kadar faal olduğu söylenmektedir. Suyunu hanın bulunduğu noktadan en az 2-3 Km. uzaklıkta Sultan Hanım Çeşmesi ve Konak çeşmesinden aldığı bu iki su kaynağından bu hamama kadar takip edilebilen su kanaletlerinden anlaşılmaktadır. Hamam son yıllara kadar Fikri Altınöz adlı bir Eğilli vatandaş tarafından

Resim 9: Kale Hamamı

Resim 10: Tacıyan Camisi

mesken(vv) olarak kullanılmakta iken şu anda terk edilmiş haldedir. Onarımı mümkündür (Gündüz ve Cengiz, 2011).

3.6. Su Sarnıcı

Susarıncı bugün Kur'an Kursu olarak kullanılan binanın güneyinde yer almaktadır. Yapı tipi İstanbul Yerebatan Sarnıcının küçültülmüş şeklidir. Sağlam durmaktadır. Eğil'in su ihtiyacı, Eğil'den çok uzaklardaki su kaynaklarından çanak-çömlek toprağından yapılan borularla getirilerek sarnıçta depolanmış, buradan da başta Kale Mahallesiindeki hamam ile Kale Cami ve değişik yerlere yapılan çeşmelere akıtılmıştır. Çanak- çömlek borularının büyük bölümü, temel kazılarda ortaya çıkmaktadır. Belirgin su boruları bugünkü Hükümet Konağıımızın kuzeyinde, temel çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır (Eğil Kaymakamlığı, 2011).

3.7. Tacıyan Camisi

Tacıyan Camisi, Eğil Asur Kalesinin güneyinde, kaleyi çevreleyen surlar üzerine oturtulmuştur. Caminin kimler tarafından yapıldığı hakkında çeşitli bilgi ve görüşler mevcuttur. Eğil Beylerinden "Pir Bedir" Eğil Beyliğini kurduktan sonra 1040 yılında yaptırmıştır. Caminin kuzey ve güney duvarları kısmen, mihrap sağlam durmaktadır (Demir, 2007).

3.8. Nisaoğlu Türbesi

Nisanoğlu Türbesi, Eğil'in girişinde Eğil-Diyarbakır yolunun sol kısmında bulunmaktadır. Kesmetaş kaplaması yer yer dökülmüş, kubbesi göçmüş olmakla beraber duvarları halen ayakta durmaktadır (Demir, 2007).

3.9. Kiliseler

3.9.1. Mağara Kilise: Eğil Kalesinin batı bölümünün güneyinde, kalenin içinde yer almaktadır. Kilise içinde

Resim 11: Nisanoğlu Türbesi

Hıristiyanlarca kutsal sayılan ve çeşitli dönemleri sembolize eden haçlar kazılmıştır. Hz. İsa(A.S.) Peygamberin öğrencilerinden (şakirtlerinden) I.Adey I.yüzyılda bu bölgeye gelmiştir. Kilisenin etrafına güneydoğunun en büyük manastırlarından birini yaparak, Eğil'i episkoposluk merkezi haline getirmiştir (Gündüz ve Cengiz, 2011).

3.9.2. Ermeni Süryani Kilisesi: Eğil ilçe merkezinde Kalenin Harem kısmının hemen altında takriben 250-300 M2.lik alan üzerine kurulmuş kubbeli ve sütunlu bir yapıdır. Yapının mihrabı üzerindeki kubbe ses akustiği sağlamak üzere özel yapılmış seramik borularla donatılmıştır. Yapının defineciler tarafından tahrip edilen Süryanice yazılmış kitabesinden yapının M.S.3.yüzyılda yapıldığı anlaşılmaktadır. Kilisenin kale duvarı tarafında yüksekçe bir noktada ağzı duvarla örtülü bir mağaranın içinde Hıristiyanlarca kutsal sayılan

Resim 12: Ermeni -Süryani Kilisesi

Resim 13: Şahveliyan Kilisesi

beş azizin mezarı vardır. Urfa kralı Abgar tarafından öldürülen Diyarbakır'ın III.Epikürsü Aday'ın da burada gömülü beş azizden biri olduğu tahmin edilmektedir. Bu mezarlardan ikisi ne yazık ki defineciler tarafından 2007 yılında açılıp tahrip edilmiştir. Kilise binası 1962 yılında yıktırılıp taşları Eğil Gündoğuran(Çapan) mahallesindeki cami binasının yenilenmesinde kullanılmıştır (Gündüz ve Cengiz, 2011).

3.9.3. Roma Kilisesi: Bu kilise Eğil Merkez Tekke(Çarıkören) Mahallesi'nin Hacıyan mezrasındadır. Kilise Eğil'in Mirdasi Beyleri tarafından fethinden sonra Eğil Beyi Pir Bedir tarafından medreseye dönüştürülmüştür. Kilisenin Latin Yazısı ile yazılı Kitabesinden bu yerin geçmişte kilise olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Basri Konyar'ın Diyarbakır Tarihi adlı eserinde kitabenin bir fotoğrafı vardır. Kitabe halen okunabilir durumdadır. Ne yazık ki bu kilise de Dicle Barajının suları altında kalmıştır (Demir, 2007).

3.9.4. Şahveliyan Kilisesi: Bu kilise Eğil'in 15 Km. güneyindeki Yatır(Şahveliyan) Köyündedir. Kilisenin yanında Eski Şahveliyan köyü harabeleri vardır. Kilisenin duvarları ve kubbesi halen ayakta. Kitabesi yoktur. Ancak bu köyün eski sakinlerinin Hristiyan Süryaniler olduğu çevrece bilinmektedir (Gündüz ve Cengiz, 2011).

3.10. Tekke Medrese

Eğil'in Tekke(Çarıkören) mahallesinde, Dicle Nehrinin kenarında bir düzlük üzerinde inşa edilmiştir.

Yapının dış duvarları düzgün sıralar teşkil eden kırma taşlarla örülmüştür. Köşeler, pencere çerçeveleri, taç kapı ve çevresi, bej renkli düzgün taşlarla kaplanmıştır. Doğu cephesinde büyük bir gedik açılmış, taç kapının kuzeyinde kalan duvarın kaplaması sökülüştür.

Resim 14: Tekke Medrese

Güneydeki mescidin yıkılan doğu duvarı alelusul onarılarak bu yüzde bir kapı ihdas edilmiştir. Kuzey duvarı boyunca yer alan üç hücrenin pencereleri harap olmuş, yerlerinde büyük gedikler açılmıştır.

Doğu cephesinde yer alan taç kapı nispeten sağlam kalabilmiştir. Kırık kemerli az derin bir niş içinde yer alan giriş aralığı bir atkı taşı ile örtülüdür. Giriş aralığının üst kısmındaki kitabe levhası boştur.

Kapıdan dikdörtgen bir hola, oradan taş bir merdivenle çatıya, başka bir kapı ile avluya çıkılmaktadır. Avlu tuğla bir kubbe ile örtülüdür. Yapının toplam yedi hücreli mevcuttur. Dördü kubbeli alana açılmaktadır. Medresenin yapımı ile ilgili herhangi bir kitabesi yoktur. Miladi 16.yüzyılda Eğil Beyleri tarafından yapıldığı tahmin edilmektedir.

Tekke(medrese) hâlihazırda Dicle Baraj gölünün suları altında kalmıştır, su seviyesi düştüğü zamanlarda üst sülieti görülmektedir (Gündüz ve Cengiz, 2011).

3.11. Kasım Bey Kümbeti

Şerbetin köyünün yüz metre doğusunda ufak bir tepenin üstünde büyük ölçüde harap olmuş iki kümbet mevcuttur. Köy halkı ikisine de Kasım Bey kümbeti demektedir. Adı geçen kümbetlerden birinin, Eğil beylerinden Kasım bin Şah Mehmet Bey'e ait olduğu kesin ise de diğerinin sahibi belli değildir. Basri Konyar'ın Eğil Eski Belediye Başkanı Zülküf Karakoç'tan aktardığına göre altı köşeli kümbet Kasım Bey'e Sekizgen olan diğer kümbet de, Kasım Bey'in yeğeni Murat Bey bin İsa Bey'e aittir.

Kasım Bey'e ait kümbetin; Altıgen yapısının dıştaki kesme taş kaplamalarının bir kısmı-özellikle kubbeyi örten ehlamı külah üzerindeki- sökülmüş ve köy okulunun inşaatında kullanılmıştır. Balda kan tarzından inşa edilmiş kümbetin ayakları arasındaki kırık kemerler

Resim 15: Kasım Bey Kümbeti

ve iç duvarların kaplamaları henüz sağlamdır. Altıgen gövdenin yerden 0,75 m yüksekliğe kadar olan kısmı koyu gri renkli bazalt taşları ile üst kısmı da bazalt ve bej renkli kesme taşlarla almalı duvar düzeninde inşa edilmiştir. Ehlamı külah ile gövdenin birleştiği hizada saçaktan arta kalan oyuk silmenin izleri görülmektedir.

Bugünkü kümbetini içinde mezar izleri rastlanmamaktadır. Balda kan tipi kümbetlere XV. yüzyıl ve sonralarında rastlanmaktadır. Kasım Bey kümbetinin de Miladi XVI. yüzyıla tarihlenmek mümkündür.

Diğer sekizgen olan kümbet ise, Kasım Bey'in yeğeni Murat Bey bin İsa'ya ait olduğu düşünülmektedir.

Bu kümbet Kasım Bey kümbetinin 4,5 metre kuzeyinde o da çok harap bir durumdadır. Dıştaki kesme taşların tamamı, iç duvarlarda ise zeminden 2 metre yüksekliğe kadar olanlar sökülüş ve diğer kümbetten sökülüşlerle birlikte köy okulunun inşaatında kullanılmıştır.

Kümbetin oturmalığı dolayısıyla mummylığı yoktur. Temelden itibaren sekizgen prizma şeklinde yükselen gövde, sekiz yüzlü ehlamı bir külahla son bulmaktadır. Yapının içi de dışı gibi sekizgen planlıdır.

Dışta, yapının temelinde, koyu gri renkli bazalttan, henüz sökülüşmemiş bir sıra taş görülüyor. Kasım Bey Kümbeti'ni yakından hatırlatan bu durum bu kümbette de dış duvarların almalı düzende inşa edilmiş olabileceğini hatıra getirmektedir.

Kümbetin herhangi bir yerinde taşçı markası, süsleme ve kitabe izine rastlanmamaktadır. Mevcut kitabe ve süslemeler, muhtemelen sökülüş kesme taşlarla birlikte yok olmuştur. Kümbeti Miladi XVI. yüzyılın sonuna tarihlenmek mümkündür (Gündüz ve Cengiz, 2011).

Resim 16: Şerbetin Han

3.12. Şerbetin Han

Eğil Diyarbakır Karayolunun kenarında Şerbetin (Kalkan) köyündedir. Köyün kuzeydoğu kenarında yer alan han, ince uzun bir mekân olan ahır kısmından ibarettir. Üzerine sonradan inşa edilen evde halen oturulmaktadır. Taç kapının yerleştirildiği kuzey cephesinin bir kısmı kesme taşlarla kaplanmıştır. Vaktiyle bütün cepheyi kaplayan kesme taşların bir kısmı zamanla dökülmüştür. Taç kapının hemen sağında görülen ve dikine düzgün bir hat teşkil eden eklemeye yeri dikkat çekicidir. Bu eklemeye çizgisinin sağında batıya doğru devam eden duvar, cephenin diğer kesimine nazaran daha eski bir görünüşe sahiptir. Burada taş sıraları arasına, kırma taşlarla dolgu maddeleri yerleştirilmiştir. Bu duvar, hanın batısında izleri görülebilen ve ne olduğu anlaşılmayan tonozlu meskenin (Büyük ihtimalle bir caminin) parçasıdır.

Taç kapı, kırık kemerli az derin bir niş şeklindedir. Bu niş içinde, basık kemerli giriş aralığının üstünde bej renkli taş bloklar üzerine kazınmış iki satırlık Osmanlıca bir kitabe vardır. Taç kapıdan kuzey-güney yönünden uzanan, beşik tonozla örtülü bir mekana girilmektedir. Güney kesiminin bir kısmı göçmüş olan bir mekânın dip duvarında, sonradan kapatılmış bir ışık menfezi görülmektedir. Mekânın doğu tarafında yan yana yedi eyvan inşa edilmiştir. Eş genişlikteki bu eyvanların dip duvarlarında, sonradan örülmüş yarım daire profilli ocaklar göze çarpmaktadır. Girişin hemen solunda eyvan hariç diğer altı eyvanın dip duvarlarına ikişer adet ışık deliği açılmıştır. Bugün örülmüş olan bu ışık delikleri, ocakların iki yanına ve duvarın yukarı kesimine yerleştirilmiştir.

Yapının cephe duvarı, taç kapısı, eyvanların başlangıç kemerleri ve eyvanları birbirinden ayıran duvarların beşik tonozlu mekâna bakan yüzlerinin alt kesimleri kesme taşlarla, diğer kesimleri de kırma taşla inşa edilmiştir. Beşik tonozlu mekânın batı duvarında, kırma taşlar düzgün sıralar teşkil edecek şekilde yerleştirilmiştir. Tonoz, nispeten küçük ve düzensiz taşlarla örülmüştür.

İlk yapının bugün ayakta kalan ahır kısmından ibaret olmadığı, kuzey cephesinde izleri görülebilen duvar

kalıntısından anlaşılmaktadır. Cephede, taç kapının sağında görülen ekleme çizgisi, ahırın batı duvarının daha eski bir yapıya ait olduğunu, bugün mevcut kısmının daha sonra inşa edildiğini kanıtlamaktadır. Yapının batısında halen kalıntıları görülebilen mekânın planı çıkarılmadığı için ne tip bir yapıdan kalmış olabileceği anlaşılamamaktadır. Bununla birlikte, burada daha önce var olan bir hanın yıkıldığı, bugün ayakta gördüğümüz ahır kısmının, harap olan bu hanın kalıntılarından yararlanılarak sonradan inşa edildiği tahmin edilebilir.

Yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi Şerbetin Hanı taç kapısının nişi içinde giriş aralığını örten kemerin hemen üstünde, iki satırlık Osmanlıca bir inşa kitabesi mevcuttur. Yapının inşa tarihi kitabenin sol kenarına Arapça olarak yazılmıştır. Bej renkli taş üzerine kazınmış olan kitabe hayli yıpranmış durumdadır. Eldeki resimler yardımı ile okunabilen kısmı şöyledir:

1-Sa'det kamı yani Mir Kasım ki oldur Husrev-i İran (?)

..bina etti Lala...mu'adil

2-Sürüp enva'-ı zevk ile Safalar gelüp mihmanlar andan siyeh dil.. Nida etti semadan hâtif-i gayb dedi tarihini...

Sene tis'a ve sittin ve tis'amiya 969/1561-62

Şerbetin Hanı, Eğil beylerinden Murat Bey bin İsa Bey tarafından. Amcası Kasım bin Şah Mehmet Bey adına 969 hicri (Miladi 1561-62 yıllarında) yılında inşa edilmiştir. Hanın büyük kısmı ayakta (Gündüz ve Cengiz, 2011).

3.13. Eğilli Din Adamları

Eğil manastırında bugün dahi, dünya Hıristiyanlarının tanıdığı ilim ve sanat adamları yetişmiştir.

3.13.1. II. Adey: 313'te imzalanan Milano Fermanı ile Hıristiyanlık Roma İmparatorluğunun resmi dini haline gelmiştir. 325 yılında İznik Konseyi toplanmıştır. İznik Konsiline Eğilli II. Adey de katılmıştır.

3.13.2. Rahip Musa: Eğilli Rahip Musa (MS V. yy.) İskenderiyeli Mar Korlis'in Kelafira adlı Yunanca eserini Süryaniceye çevirdiği Musa Peygamber, Yusuf Peygamber ile karısının kıssasını kaleme almıştır. (Beysanoğlu).

3.13.3. Eğilli Yuhanna (Efesli Yuhanna): Zamanın seçkin ruhanilerinden olup, tarihçi ve geniş kültürüyle dikkat çeken bir kişidir. Eğilli Yuhanna olarak kaynaklarda geçse de Efesli Yuhanna adıyla meşhur olmuştur. Yaşadığı dönemde en çok tanınan Metropolit ve Hıristiyanlığın müjdecilerindedir. Eğilli Yuhanna'nın en önemli yapıtı; Yunanca yazılan ve 3 cilt halinde olan "Kilise Tarihi" ile 2 ciltlik "Evliya ve Azizlerin Menakıbı" kitaplarıdır.

3.13.4. Theodoto: Eğil'de doğup bu bölgede Hıristiyanlık adına faaliyette bulunan kişilerden biridir.

Resim 17: Hz. Elyesa Kabri

Kısa zamanda Diyarbakır ve çevresinde ün yapmıştır. Theodoto; Antakya'da Patrik Theodoros ile birlikte Kınısınin Manastırında bulunmuş ve 667 yılında patriğin ölmesinden sonra manastırı terk ederek Kudüs'e geçmiştir.

3.14. Nebi ve Peygamber Kabirleri

Kabirlerinin Eğil'de bulunduğu inanan ve kabul edilen; Kur'an'da 2 ayette bahsedilen Hz. Elyesa (A.S.), Hz. Zulkifl (A.S.) ile Nebi Harun-i Asefi, Nebi Alak, Zenun, Danyal ile Hz. Elyesa (A.S.)'nın amcasının oğlu Hürmüz, Nebi Harun'un yeğeni ve yardımcısı Ruyem gibi Nebi ve velilerin kabirleri bulunmaktadır.

3.14.1. Hz. Elyesa (A.S.): Kabrinin Eğil'de bulunduğu inanan ve kabul edilen Hz. Elyesa (A.S.) İsrailoğullarına gönderilmiş peygamberlerdendir. Kur'an-ı Kerim'de iki ayette zikredilmektedir.

- En'am Suresi 86. ayet şöyledir: "İsmail, Elyesa, Yunus ve Lut'u da (hidayete erdirdik). Hepsini âlemlere üstün kıldık."

-Sad Suresi 48. ayet ise : "İsmail'i, Elyesa'yı, Zulkifl'i, de an. Hepsi de en hayırlı kimselerdendir."

Hz. Elyesa (A.S) Peygamber Hz. Musa'nın getirmiş olduğu dinin esaslarını yaymaya çalışmıştır. Hz. Elyesa (A.S) İlyas Peygamber'le belli bir süre birlikte olmuştur. Balbek hükümdarının zulmünden kaçan İlyas Peygamber Tevrat'ı gizli gizli öğretmekte ve kendisi de emirlerinin gereğini yerine getirmekteydi. Hz. Elyesa (A.S) Peygamber de İsrailoğullarına çok nasihat etmesine rağmen, onlardan çok azı kendisini dinlemiş ve iman etmiştir. İsrailoğullarının zulüm ve baskılarından kaçan Hz. Elyesa (A.S), Asur diyarlarına doğru gitmiştir. İman etmeyen İsrailoğullarının başına, Asurlular musallat olmuştur (Dikmen ATEŞ 1977:515,516). Hz. Elyesa (A.S) takriben MÖ 1200 yıllarında yaşamıştır. Kabri 850 seneden beri Eğil ve çevresinde yaşayan ilim adamları tarafından Eğil'de kabul edilmiştir. Eski kabrin güney iç kısmındaki Kufi yazı ve muhtelif taşlardaki Arapça

yazılarında görüldüğü gibi kabir Hz Elyesa(A.S)’nın kabridir. Kabir; Eğil ilçesi Tekke Mahallesiindedir. Dicle Baraj Gölü altında kalmaması için, yetkili mercilerin izin ve yardımlarıyla bir heyet tarafından Tekke Mahallesinden alınarak Nebi Harun tepesine nakledilmiştir. Amcasının oğlu ve yardımcısı Hürmüz’ün kabri yerinde bırakılmıştır (Gündüz ve Cengiz, 2011).

3.14.2. Hz. Zülkifl (A.S): Kabri Eğil’de olduğu kabul edilen Hz. Zülkifl (A.S) İsrailoğullarına gelen peygamberlerdendir. Hz. Zülkifl (A.S)’in adı Kur’an-ı Kerim’de iki kez geçmektedir. -Enbiya Suresi 85. Ayet: İsmail, İdris ve Zülkifl’i (hatırla) onların hepsi de sabredenlerdendir. -Sad Suresi 48. Ayet: İsmail’i, Elyesa’yı, Zülkifl’i de an hepsi de hayırlı kimselerdendir. Hz. Zülkifl amcasının oğlu olan Elyesa Peygamberin her fırsatta yanında olmuştur. İnsanlardan gelen birçok olumsuz tavrı göğüslemesini bilmiştir.

Hz. Elyesa’nın vefatı yaklaşık Hz. Zülkifl’i yerine halife olarak bırakmıştır. Esas ismi “Bişr” olmasına rağmen kendisine Zülkifl (kefil olan) lakabı verilmiştir. Takriben MÖ 1200 senesinde yaşamıştır. Kabri 850 seneden beri burada yaşayan ilim adamları tarafından Eğil’de kabul edilmiştir.

Eski türbenin başucundaki kitabe taşa “Haza kabril Zülkifl nebi” bu kabir Zülkifl (A.S)’indir yazılıdır. Hz. Zülkifl Peygambere ait olan eski türbe ilçenin üç dört km. dışında Hacıyan Mezrasındaydı. Dicle Baraj Gölü sularının altında kalmaması için 1995 yılında Elyesa Peygamber’in merkati yetkililerin izin ve yardımıyla Nebi Harun tepesine nakledilmiştir (Gündüz ve Cengiz, 2011).

3.14.3. Nebi Harun (Harun-i Asefi): Kabrinin tanıtım yazısında şu ifadeler yer almaktadır: “Bu kabir Berhiya’nın oğlu Harun-i Asefi’nindir. Kendisi Hz. Süleyman’ın kâtibidir.”

Resim 18: Hz. Zülkifl Kabri

Resim 19: Nebi Harun Türbesi

Yanında bir mezar daha bulunmaktadır. Bu kabir amcasının oğlu Ruyem’e aittir. Türbesi Eğil’in güneydoğusunda bir tepenin üzerindedir. Çevresi meşe ağaçlarıyla kaplıdır. Hz. Elyesa ve Hz. Zülkifl’in kabirleri de yanındaki tepeye nakledilmiştir. Eğil’e ulaşmadan, sağa dönülen bir yolla buraya gidilir (Gündüz ve Cengiz, 2011).

Diyarbakır salnamelerinde Nebi Harun-i Asafi, peygamber olarak ifade edilmekte ve mezarının da Eğil’de olduğu bilinmektedir. Kimliği ve peygamber olup olmadığı hakkında kaynaklarda her hangi bir bilgi tespit edilmemekle birlikte Nebi Harun-i Asafinin peygamber olduğuna inanılmaktadır. Ayrıca Eğil’de bulunan bu mezarın Hz. Musa’nın yardımcısı olarak İsrailoğullarına gönderilen bir peygamberdir. Vefat ettiğinde 123 yaşında olduğu Kitab-ı Mukaddes’te zikredilmektedir. Vefat ettiği zaman Hz. Musa tarafından Hor dağının tepesine defnedilmiştir. Hz. Harun’un defnedildiği Hor dağının nerede olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Fakat Hz. Harunun vefat ettiği dönemde İsrailoğullarının Arz-ı Mevuda girmeleri yasaklanmış olduğu için Hor dağının Arz-ı Mevud dışında olması gerekir. Hor kelimesinin Tevrat’ta Diyarbakır’ı da içine alan bölgenin ilk medeni

Resim 20: Nebi Alak Kabri

Resim 21: Nebi Zennun Kabri

ahalisi olan Hurriler için kullanıldığı dikkate alınacak olursa Eğil’de bulunan bu mezarın Hz. Musa’nın veziri Hz. Harun’a ait olabileceği düşünülmektedir (Tanıtım Yazısından alınmıştır).

3.14.4. Nebi Alak: Türbesi Eğil’in girişinde sağ tarafında vadinin içinde iki ağaç arasındadır. Türbenin etrafı taşlarla çevrilidir. Az ilerisinde Nisanoğlu Türbesi vardır.

3.14.5. Zennun Ziyareti: Yenişehir Mahallesinin kuzeydoğusunda iki mağaranın alt kısmındadır. Türbedeki yazılı taşlar silik olduğundan okunamamaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Eğil ilçe merkezi ve köylerinin bulunduğu alanın %65 dağlıktır. Eğil’in Deniz seviyesinden yüksekliği 823 metredir. Dağlık arazi palamut meşesi, melengiç, dişbudak, ardiç, Kuşburnu yabani ceviz, yabani badem, sumak, yabani incir, yabani asma gibi bitki örtüsü ile kaplıdır. Eskiden Dicle Nehrinin, şimdi Dicle baraj gölünün doldurduğu kanyon Eğil’in en kayda değer doğal güzelliklerinin bulunduğu bir mekândır. Kanyon bir “Y” harfi şeklindedir. Maden’den gelen Dicle ırmağı “Y” harfinin bir kolunu, Akdağ-Bırkleyn’den gelen Dicle Irmağı “Y” harfinin diğer kolunu teşkil etmektedir. Dicle Barajının seti bu “Y” harfinin orta yerine isabet etmektedir. Eğil Feribot iskelesinden kalkan teknelerle gününbirlik bir taraftan Kralkızı barajına kadar diğer taraftan Dicle-Hani Karayolu köprüsüne, köprüünün kuzeyinde Akdağ eteklerine kadar gidip gelmek mümkün. Bu kısa tur esnasında kanyonun sağlı solu yamaçlarında Güneydoğuda pek de alışık olmadığımız bir manzarayı, yeşil bir bitki örtüsünü, meşe ormanını görmek mümkün. Keza kanyondaki dik kayalıklar özellikle Dağcılık sporu ile uğraşanlara eşsiz fırsatlar sunmaktadır. Tırmanma

ve yürüyüşler yapmaya everişli imkânlar sunmaktadır. Yine baraj gölü özellikle su sporları ile uğraşanlar için bulunmaz bakir bir alandır. Bu alanda yüzmeye, her türlü su sporu yapma, yarışmalar düzenlemeye müsaittir. Özellikle yeterince tanıtılmadığı için inanç turizmi bakımından da yeterli ilgi görmemektedir.

Bütün bu doğal ve tarihi güzelliklere rağmen ne yazık ki Eğil’de turizm yeterince gelişmemiştir. Yeterli barınma ve dinlenme tesisleri yoktur. Turizm yatırımları yapılmamıştır. Yeterince tanınmamıştır. Bakir bir yerdir.

Eğil ilçesi Diyarbakır ilinin kültürel ve doğal zenginliği en fazla olan ilçelerinden biridir. Peygamberlerin kabirleri, antik kalesi, baraj gölü sayesinde mesire alanı olarak gününbirlik ziyaret edilebilecek, Diyarbakır iline yakın en güzel doğal mekândır. Tarihin tüm zamanlarına tanıklık eden eserleri vardır. Fakat bu eserlerin turizme kazandırılması, iç ve dış turizm pazarına tanıtılması ve sunumu konusunda yerel paydaşlarla somut projeler üretmek gerekmektedir.

Eğil Kaymakamlığı, Karacadağ Kalkınma Ajansı ile birlikte “Ekoturizm ve Turizm Altyapısının Geliştirilmesi Projesi” yürütmektedir. Bu kapsamda Eğil baraj gölü çevresine Bungalov tipi evler yapılmaktadır. Aynı zamanda proje ile dağ yürüyüşü için mağaralara giden yolların genişletilmesi, sahil şeridinin düzenlenmesi, ahşap seyir teraslarının yapılması, gece turizmi için geniş ölçekli ışıklandırma çalışmaları ve alternatif spor faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi adına yamaç paraşütü ve kano sporu alt yapı geliştirilmesi çalışmaları yürütülecektir. Proje ile ilçede ekoturizm uygulaması sağlanarak esnafa ve yerel halka ekonomik anlamda faydalar sağlanacak olup ilçenin turizm alanındaki gelişimine ivme kazandırılarak ilçenin bu alanda hak ettiği seviyeye ulaşması sağlanacaktır.

Bu proje ile;

-İlçeye hafta sonu gelen misafirlerimizin gölgelik bir alan bulamadıkları için ilçeden tam bir şekilde memnun olamamalarının önü kesilecek,

-Doğal doku ile uyumlu bungalov tipi evler yaparak gelen misafirlere iyi vakit geçirebilecekleri bir alan oluşturmak,

-İlçe gençlerini turizm ve Müşteri Hizmetleri alanında eğitip oluşturacağımız mekânlarda doğal dengeye zarar vermeyecek küçük işletmeler açmak ve gençleri burada istihdam etmek,

-Su ve doğa sporlarının yapılmasına zemin hazırlamak

-Kırsal alandan kentlere olan göçün engellenmesine katkı sunmak,

-İlçede bir çevre bilinci oluşturmak bunu gelen misafirlere aktarmak ve Baraj Gölünün kirlenmesini engellemek.

İlçede hafta sonları yapılan gezilerde misafirleri en iyi şekilde karşılamak ve misafirlere ilçenin tarihi ve doğal yapısı hakkında bilgilendirmek için lise öğrencilerinden oluşan ve 3 aylık İngilizce, Eğil tarihi ve etkili iletişim alanlarında eğitim gören 17 turizm danışmanımız cuma,

cumartesi ve pazar günleri Eğil Kalesi, Peygamber Kabirleri ve Baraj kıyısında bulunan Kaymakamlık tarafından yapılan Turizm Danışma Noktasında ziyaretçilere hizmet vermek için görev yapmaktalar. Geziler esnasında Turizm Danışma Görevlileri ilçeyi tanıtan ve ilçede bulunan tarihi ve turistik mekânlar hakkında bilgi sunan broşür ve Eğil Tanıtım CD'sini ziyaretçilere ücretsiz olarak sunmaktalar.

İlçede, şehirleşmenin çok kötü olması, aşırı gece kondu tipi yapılaşma, alt yapı; yol ve çevre düzenlemesinin eksikliği ve üst yapı olarak gelenlerin alış veriş yapacağı büyük market olmaması ve hediyelik eşya satıcıları veya yöresel ürünler satan özel dükkanlar bulunmaması gibi olumsuz durumları da vardır. Aynı zamanda gelenlerin yemek ve konaklama ihtiyacını gidermesi için yeterli ve kaliteli tesis bulunmamaktadır. Peygamber kabirlerine giden yolların bozukluğu ve kabirlerin ve çevresinin kirliliği ve bakımsızlığı da ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu olumsuzluklar ilçeye gelen kişilerin tatminini düşürmekte ve buraya ilgiyi azaltmaktadır. Bölge insanının olmadığı kırsal kalkınma projelerinin uygulanabilirliği başarısızlıkla sonuçlanabilir. Bu nedenle bölge insanını Eğil turizm değerleri ve bu değerlerin kendilerine katkıları konusunda bilinçlendirilmesi için yerel paydaşlar tarafından eğitime tabi tutulmaları gerekmektedir. Bölge insanını gelen ziyaretçilerle buluşturmak için hediyelik eşya, yöresel ürünler vb. alışverişlerini yapabilecekleri pazaryerleri oluşturulmalıdır.

5. KAYNAKLAR

- Ahipasaoglu, S. ve Çeltek, E. (2006). *Sürdürülebilir Kırsal Turizm*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Aydın N. Diyarbakır-Eğil Hükümdarları Tarihi
- Beysanoğlu Ş. (1963). *Kısaltılmış Diyarbakır Tarihi ve Abideler*
- Beysanoğlu Ş. (1985). *Diyarbakır'da Gömülü Meşhur Adamlar*
- Braden, P. V. And Louse W. (1980). *Bringing Travel, Tourism and Culture Resource Activities in Harmony With Regional Economic Development*. Tourism Marketing and Management Issues, George Washington University, Washington.
- Bramwell B. (1994). Rural Tourism and Sustainable Rural Tourism. *Journal of Sustainable Tourism* 2. 1-6.
- Çeken H. (2003). *Küreselleşme, Yabancı Sermaye ve Türkiye Turizmi*. Değişim Yayıncılık, Sakarya.
- Çeken H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınma Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 10 Sayı 11, sayfa 293-306
- Demir M. L. (2007). *Geçmişten Günümüze Eğil ve Hani'deki Mimari Eserler*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Fleischer A. And Felstein D. (2000). Support For Rural Tourism: Does It Make a Difference?. *Annals of Tourism Research*. 27. 1007-1024

Fleischer, A. And Pizam, A. (1997). Rural Tourism In Israel. *Tourism Management*. 18. 367-372

Getz, D. (1998). *Developing Rural Tourism: The Potential of Beach Resort Hinterlands*. In B. Faulkner, C. Tidswell, & D. Weaver (Eds.), *Progress In Tourism and Hospitality Research, Proceedings Of The Eighth Australian Hospitality And Research Conference* (pp. 700-714). Gold Coast, Australia Bureau of Tourism Research.

Gündüz N., Cengiz G.S. (2011). *Eğil Antik Bir Kent Açık Hava Müzesi* www.egilder.org.tr

Hummelbrunner, R., & Miglbauer, E. (1994). Tourism Promotion and Potential in Peripheral Areas: The Austrian Case. *Journal of Sustainable Tourism*, 2(1+2), 41-50.

İçöz O., Kozak, M. (1998). *Turizm Ekonomisi*, Turhan Kitapevi.

Kösebalaban, N. (1996). Turizmde Çevresel Yönetim ve Planlama, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 25(2). 153-169

Küçüktaşlan, N. (2007). *Özel İlgi Turizmi*, Ekin Yayınevi. Ankara.

Luloff, A., Bridger, J., Graefe, A., Sayler, M., Martin, K., & Gitelson, R. (1994). Assessing rural tourism efforts in the United States. *Annals of Tourism Research*, 21(1), 46-64.

Mac Donald, R. Anda Jolliffe L. (2003). Cultural Rural Tourism Evidence From Kanada. *Annals of Tourism Research*. 30(2). 307-322

Öcal S. *Tarih Hazinesi ve Evliyalara Diyar* (Basılmamış Eser)

Pedford, J. (1996). *Seeing Is Believing: The Role of Living History In Marketing Local Heritage*. In *The Marketing of Tradition*, T Brewer, ed. Pp 13-20 Enfield Locak: Hisarlink Pres.

Sharpley, R. (2002). Rural Tourism and the Challenge of Tourism Diversification: The Case of Cyprus. *Tourism Management*. 23. 233-244

Soykan, F., 2001. Ege Bölgesinden Kırsal Turizmde Özgün Bir Örnek: Sirince Köyü Selçuk/Izmir) *Maltepe Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Dergisi* (2001/1), 151-176.

Swarbrooke, J. (1997), Culture, Tourism and the Sustainability of Rural Areas in Europe, *Managing Cultural Resources for the Tourist*.

Ünal, R. H. *Diyarbakır İlindeki Bazı Türk İslam Anıtları Üzerinde Bir İnceleme*

Yıldız M. C. *Bir İnanç Merkezi Olarak Eğil*, Yayımlanmamış Doktora Tezi,